MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
NOYABR / 11-SON I QISM

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI

TOSHKENT

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, noyabr.

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

УЛЬТРАЗВУКОВАЯ ЗАТОЧКА СПИРАЛЬНЫХ СВЕРЛ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ РАБОТОСПОСОБНОСТИ ОСЕВОГО ИНСТРУМЕНТА 9
Желтухин Андрей Владимирович
TEMIR YO‘L MASHINASOZLIGINI SANOAT KOOPERATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNI BAHOLASHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI 16
Yuldasheva S.A
ВЛИЯНИЕ ДОЛИ АКРИЛОВОГО ВОЛОКНА НА МЕХАНИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ХЛОПКОВО-АКРИЛОВОЙ СМЕСОВОЙ ПРЯЖИ 22
Ражапов Одил, Нуржонов Улфат, Махкамова Шоира, Рўзибоев Нуриддин
QIŞLOQ XÖJALIGIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OŞIRIŞNING USTUVOR YÖNALIŞLARI 28
Gaffarova Sarvinoz Muzaffar qizi
BARQAROR QIŞLOQ XÖJALIGINI RIVOJLANTIRIŞNING IQTISODIY MAZMUNI VA UNI BELGILOVÇI ASOSIY OMILLAR 32
Fazilov Sardor Dilmurod öğli
RENTGEN TASVIRLARINI QAYTA IŞLAŞDA QÖLLANILADIGAN TEXNOLOGIYALAR 36
Temirova Xosiyat Farxod qizi
ERKIN IQTISODIY ZONALAR SAMARADORLIGINI BAHOLAŞDA KÖP MEZONLI METODOLOGIYASI: XALQARO TAJRIBA TAHLILI VA ÖZBEKISTON UÇUN TAVSIYALAR 42
Iqboljon Zumratjonoviç Ataismatov
TUB SON NOMZODLARINI DASTLABKI FILTRLASHDA PRIMORIAL SEGMENTLAŞ STRATEGIYALARI VA GEOMETRIK PARAMETRLARNI OPTIMALLAŞTIRIŞ 48
Boyquziyev Ilhom, Jabbarov Nuriddin
IŞLAB ÇIQARIŞ VA ISTE’MOL ZANJIRIDA AGROLOGISTIKA KORXONALARINING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 55
Abdüşerozova Madina Sodiqjon qizi
UZOQ MUDDATLI BANK MOLIYALAŞTIRIŞINING IQTISODIY-TARIXIY EVOLYUTSIYASI: XALQARO TAJRIBA VA ÖZBEKISTON UÇUN NAZARIY XULOSALAR 60
Sulaymanov Akrom Isamiddinoviç
XORAZM VILOYATI RIVOJLANIŞINING RAQAMLI VA “YAŞIL” IQTISODIYOT TAMOYILLARI ASOSIDAGI MODELI 67
Jumanazarov Diyor Ibrohim öğli
SUĞURTA TAŞKILOTINING TÖLOV QOBILIYATINI TA’MINLAŞDA QAYTA SUĞURTA DASTURLARINI OPTIMALLAŞTIRIŞ 71
Xalmuxamedova Ziyoda Umidullayevna
XANTHIUM STRUMARIUM L. (QÖYTIKAN) BIOMASSASINI PIROLIZGA TAYYORLAŞDA NAMLIK VA MASSA BALANSI 77
Raxmatov Dilşod, Tursunov Muxiddin
TOPOLOGIK MA’LUMOTLAR TAHLILINI MOLIYA TIZIMIDA QÖLLAŞNING NAZARIY ASOSLARI 84
Ruziyev Baxtiyor Salimboyeviç
O‘ZBEKISTONNING XALQARO ZIYORAT TURIZMI BOZORIDAGI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH OMILLARI 91
Shaxriyorov Shohrux Sur’at o‘g‘li
TIJORAT BANKLARIDA SKORING MODELLARI ASOSIDA KREDIT RISKLARINI BOŞQARIŞ AMALIYOTI SAMARADORLIGINI OŞIRIŞ 95
Mansurov Javoxirbek Baxtiyor öğli
SUN’IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN HUDUDLARNING INVESTITSIYA VA IQTISODIY SALOHIYATINI RIVOJLANTIRIŞNING USTUVOR YÖNALIŞLARI (FARĞONA VILOYATI MISOLIDA) 99
Temirxanova Mutabar Jurayevna

THE INFLUENCE OF TRAVEL MOTIVATIONS AND TOURIST PREFERENCES ON DESTINATION CHOICE: EVIDENCE FROM INTERNATIONAL TOURISTS VISITING UZBEKISTAN 103
Ibragimova Nigina, Kamoliddinova Asilabonu, Rakhmonov Shukhrat
МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕКЛАМНЫХ СТРАТЕГИЙ ПО ВОЗДЕЙСТВИЮ НА ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ ЦИФРОВЫХ МАРКЕТИНГОВЫХ КОММУНИКАЦИЙ ... 110
Маматкулова Шоира Джалоловна
AVTOMOBILLARGA YOQILĞI QUYIŞ ŞOXOBÇASINI LOYIHALAŞDA ÇIQINDILAR HISOBI VA EKOLOGIK XAVFSIZLIK YEÇIMLARI 115
Raximjonov Bekmurodjon, Xaltursinov Azizbek, Murodullayev Fazliddin
KAMBAĞALLIKNI QISQARTIRIŞ DASTURLARI AHOLI NIGOHIDA: IJTIMOIY KÖMAK MANZILLILIGINI SÖROVNOMA VA MAKROIQTISODIY MA'LUMOTLAR ASOSIDA BAHOLAŞ 121
Sotiboldiyev Asadbek Hasan öğli
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TAŞKIL ETIŞ VA REJALAŞTIRIŞ MASALALARI 127
Bakayev Xurşid Maxmudoviç
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ ПРИ ИХ КОРПОРАТИЗАЦИИ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И ЗДРАВООХРАНЕНИЯ 134
Ибрагимов Махмуд Баходирович
AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIQ MEXANIZMINI SAMARALI ŞAKLLANTIRIŞ USULLARI 143
Yangiboyev Husniddin Abdumajitoviç
INTERRELATIONSHIP AND HARMONIZATION OF INTERNATIONAL RATINGS AND INDICES IN BANKING AND FINANCIAL GOVERNANCE 150
Kamolova Gulhayo
BOŞQARUV TIZIMIDA JAHON BANKI LOYIHALARINING INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRIŞDAGI AMALIY AHAMIYATI 155
Rizaqulov Nurali
XALQARO QIYMAT ZANJIRLARIGA INTEGRATSIYALAŞUVDA ÖZBEKISTON KORXONALARINING BOŞQARUV MEXANIZMLARINI TAKOMILLAŞTIRIŞ 159
Ibragimova Nilyufar Tairovna
RAQAMLI INVESTITSIYALARNI MOLIYALAŞTIRIŞDA RISKLARNI BAHOLAŞ VA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI SAQLAŞ 164
Zaripova Nozima Abdujabbor qizi
AEROKOSMIK TASVIRLARNI DASTLABKI QAYTA IŞLAŞ VA TASNIFLAŞ USULLARI 169
Yusupova Mehribon Tulqin qizi
IMPROVEMENT OF METROLOGICAL SUPPORT FOR ELECTROCHEMICAL GAS ANALYZERS 176
Aralov Gayrat Muhammadiyevich
YAŞIL IQTISODIYOTGA ÖTIŞDA TIJORAT BANKLARINING MOLIYAVIY IŞTIROKINI BAHOLAŞ 183
Xikmatova Husnora Fatxulla qizi
TAŞQI IQTISODIY FAOLIYATNING BUXGALTERIYA HISOBIDA TUTGAN ÖRNI 187
Misirov Asliddin, Abdulloyev Mehrubon, Fazliddinov Maşhur
ÖZBEKISTONDA INNOVATSION LOYIHALARNI MOLIYALAŞTIRIŞDAGI ÖZGARIŞLAR 192
Röziyeva Maftuna Yusufovna
RADIOALOQA VA TELEVIDENIYE MARKAZLARIDA TEXNIK INFRATUZILMANI BOŞQARIŞNING MOLIYAVIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLAŞTIRIŞ 198
Xusanov Uluğbek Nişonoviç
ИЗМЕРЕНИЕ ЧЕТЫРЁХ УРОВНЕЙ ЦИФРОВОГО РАЗРЫВА: СИСТЕМА ИНДИКАТОРОВ И ПРОКСИ-ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДЛЯ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОТДАЧИ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА . 203
Файзиева Дилёра Шамситдин кизи
SANOAT KORXONALARINING TRANSPORT-LOGISTIKA TIZIMI RIVOJLANIŞINI BAHOLAŞ UÇUN TAŞKILIY-IQTISODIY INDIKATORLAR TIZIMI 208
Agzamova Marguba Mirabdullayevna
EKSPORT IMPORT OPERATSIYALARINI MAMLAKATIMIZDAGI KORXONALARDA TUTGAN ÖRNI 215
Misirov Asliddin, Xoliqulov Samandar, Abdusalimov Elyorjon

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

EKSPORT IMPORT OPERATSIYALARINI MAMLAKATIMIZDAGI KORXONALARDA TUTGAN ÖRNI

Misirov Asliddin Mamasobiroviç
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Buxgalteriya hisobi kafedrasi assistenti
E-mail: misirovasliddin@gmail.com

Xoliqulov Samandar Yoqub öğli
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti BH-325 guruh talabasi
E-mail: xoliqulovsamandar56@gmail.com

Abdusalimov Elyorjon Ikromjonoviç
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti BH-325 guruh talabasi
E-mail: elijanabdusalimov@gmail.com

Annotatsiya. Uşbu maqolada eksport-import operatsiyalarining Özbekiston Respublikasi korxonalari iqtisodiy faoliyatidagi örni va ahamiyati ilmiy jihatdan örganilgan. Xususan, taşqi iqtisodiy faoliyatning mazmuni, eksport va import operatsiyalarining korxonalar rivojlanişiga ta'siri, xalqaro savdo munosabatlarini kengaytirişdagi ahamiyati hamda milliy işlab çiqaruvçilarning jahon bozoridagi raqobatbardoşligini oşiriş masalalari tahlil qilingan. Şuningdek, Özbekistonning taşqi savdo körsatkiçlari asosida eksport va import dinamikasi örganilib, mavjud muammolarni bartaraf etiş va taşqi iqtisodiy faoliyat samaradorligini oşiriş böyiça ilmiy-amaliy takliflar işlab çiqilgan.

Kalit sözlar: eksport, import, taşqi iqtisodiy faoliyat, xalqaro savdo, korxona, raqobatbardoşlik, taşqi savdo aylanmasi, investitsiya, logistika, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация. В данной статье научно исследуются роль и значение экспортно-импортных операций в экономической деятельности предприятий Республики Узбекистан. В частности, анализируются сущность внешнеэкономической деятельности, влияние экспортных и импортных операций на развитие предприятий, их значение для расширения международных торговых отношений, а также вопросы повышения конкурентоспособности национальных производителей на мировом рынке. Кроме того, на основе показателей внешней торговли Узбекистана изучена динамика экспорта и импорта, разработаны научно-практические предложения по устранению существующих проблем и повышению эффективности внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: экспорт, импорт, внешнеэкономическая деятельность, международная торговля, предприятие, конкурентоспособность, внешнеторговый оборот, инвестиции, логистика, экономическая эффективность.

Abstract. This article scientifically examines the role and significance of export-import operations in the economic activities of enterprises in the Republic of Uzbekistan. In particular, it analyzes the essence of foreign economic activity, the impact of export and import operations on enterprise development, their importance in expanding international trade relations, and the issues of enhancing the competitiveness of domestic producers in the global market. Furthermore, the dynamics of exports and imports are investigated based on Uzbekistan's foreign trade indicators, and scientific and practical recommendations are developed to address existing challenges and improve the efficiency of foreign economic activity.

Keywords: export, import, foreign economic activity, international trade, enterprise, competitiveness, foreign trade turnover, investment, logistics, economic efficiency.

KIRIŞ

Hozirgi globallaşuv şaroitida jahon iqtisodiyotining rivojlanişi mamlakatlar örtasidagi iqtisodiy munosabatlarning kengayişi, xalqaro savdo hajmining ortişi va işlab çiqariş jarayonlarining xalqaro miqyosda

integratsiyalaşuvi bilan tavsiflanadi.

Bugungi kunda heç bir mamlakat iqtisodiy taraqqiyotini boşqa davlatlar bilan savdo-iqtisodiy aloqalarsiz töliq ta'minlay olmaydi. Şu sababli taşqi iqtisodiy faoliyat, ayniqsa, eksport va import operatsiyalari har bir mamlakatning iqtisodiy rivojlanişida muhim omillardan biri hisoblanadi.

Özbekiston Respublikasi ham xalqaro iqtisodiy munosabatlarda faol iştirok etib, taşqi savdo aloqalarini rivojlantiriş, milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib çiqiş va xorijiy davlatlar bilan özaro manfaatli hamkorlikni kengaytirişga alohida e'tibor qaratmoqda. Mamlakatimizda amalga oşirilayotgan iqtisodiy islohotlarning muhim yönalişlaridan biri korxonalarning eksport salohiyatini oşiriş, import örnini bosuvçi mahsulotlar işlab çiqarişni rivojlantiriş va taşqi bozorlarda milliy işlab çiqaruvçilar mavqeyini mustahkamlaşdan iborat.

Eksport-import operatsiyalari korxonalar faoliyatining muhim tarkibiy qismi bölib, ularning işlab çiqariş, moliyaviy va marketing strategiyalariga bevosita ta'sir körsatadi. Eksport orqali korxonalar öz mahsulotlarini xorijiy bozorlarga taklif etiş, yangi iste'molçilarni jalb qiliş, işlab çiqariş hajmini oşiriş va qöşimça daromad oliş imkoniyatiga ega böladi. Import esa korxonalarni işlab çiqariş uçun zarur bölgan xomaşyo, materiallar, zamonaviy texnologiyalar, maşina va uskunalar bilan ta'minlaşga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi: eksport-import operatsiyalarining mamlakatimiz korxonalari faoliyatidagi iqtisodiy örni va ahamiyatini aniqlaş, ularning korxonalar rivojlanişiga ta'sirini tahlil qiliş hamda taşqi iqtisodiy faoliyat samaradorligini oşiriş böyiça takliflar işlab çiqişdan iborat.

Tadqiqot obyekti sifatida Özbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan va taşqi iqtisodiy faoliyat bilan şuğullanuvçi korxonalar tanlangan.

Tadqiqot predmeti: eksport-import operatsiyalarini taşkil etiş, amalga oşiriş va ularning korxonalarning iqtisodiy samaradorligiga ta'siri bilan boğliq iqtisodiy munosabatlardan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Eksport-import operatsiyalarining mamlakatimiz korxonalari faoliyatidagi örnini örganişda mahalliy va xorijiy iqtisodçi olimlarning ilmiy işlari, xalqaro taşkilotlarning hisobotlari hamda Özbekiston Respublikasining me'yoriy-huquqiy hujjatlari muhim nazariy va amaliy manba hisoblanadi. Mazkur mavzuni tadqiq etişda taşqi iqtisodiy faoliyat, xalqaro savdo munosabatlari, eksport salohiyati, import siyosati va korxonalarning iqtisodiy samaradorligiga oid ilmiy manbalar örganildi.

Şuningdek, iqtisodçi olim Robert J. Carbaugh özining International Economics asarida xalqaro savdo siyosati, taşqi savdo çeklovlari, bojxona tariflari, valyuta munosabatlari va xalqaro iqtisodiy hamkorlik masalalarini tahlil qilgan. Mazkur asarda keltirilgan ilmiy yondaşuvlar import operatsiyalarining korxonalar işlab çiqariş faoliyatiga ta'sirini, taşqi savdo siyosatining iqtisodiy natijalarini hamda xalqaro bozorda raqobatbardoşlikni oşiriş omillarini tuşunişda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotda Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasining rasmiy ma'lumotlari ham muhim axborot manbasi sifatida foydalanildi. Xususan, 2025-yil yakunlari böyiça taşqi savdo aylanmasining 81,2 milliard AQŞ dollarini taşkil etgani mamlakatimizning xalqaro savdo aloqalari kengayib borayotganini körsatadi. Şuningdek, 2026-yil yanvar–avgust oylaridagi taşqi savdo aylanmasi 57,4 milliard AQŞ dollariga yetgani haqidagi ma'lumotlar taşqi savdo rivojlanişining joriy tendensiyalarini baholaş imkonini beradi.

Bundan taşqari, Özbekiston Respublikasining «Taşqi iqtisodiy faoliyat töğrisida»gi Qonuni taşqi iqtisodiy faoliyatni taşkil etiş va amalga oşirişning huquqiy asoslarini belgilab beradi. Mazkur qonun korxonalarning xalqaro savdo munosabatlarida iştirok etişi, eksport-import operatsiyalarini amalga oşirişi va taşqi iqtisodiy faoliyat subyektlarining huquq hamda majburiyatlarini örganişda muhim manba hisoblanadi.

Özbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi esa tovarlarni mamlakat bojxona çegarasi orqali olib kiriş va olib çiqiş, bojxona rasmiylaştiruvi, bojxona nazorati va tegişli tölovlarni amalga oşiriş tartiblarini belgilaydi. Uşbu hujjat import va eksport jarayonlarida yuzaga keladigan taşkiliy hamda iqtisodiy munosabatlarni tahlil qiliş uçun huquqiy asos yaratadi.

Xalqaro taşkilotlar tomonidan tayyorlangan ilmiy hisobotlar ham mazkur tadqiqotning nazariy va amaliy asoslarini boyitadi. Jumladan, Jahon savdo taşkiloti (WTO) tomonidan e'lon qilinadigan World Trade Statistical Review hisobotlarida xalqaro savdo hajmi, eksport-import yönalişlari va jahon savdosidagi özgarişlar tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda eksport-import operatsiyalarining korxonalar iqtisodiy faoliyatidagi örnini aniqlaş maqsadida bir neçta ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Jumladan, iqtisodiy tahlil, statistik tahlil, taqqoslaş, tizimli yondaşuv, umumlaştiriş va mantiqiy xulosa çiqariş usullari tadqiqotning metodologik asosini taşkil etadi.

Birinçidan, tizimli yondaşuv usuli orqali eksport va import operatsiyalari korxonaning umumiy iqtisodiy

faoliyati bilan uzviy boğliq jarayon sifatida örganildi. Bunda işlab çiqariş, ta'minot, sotiş, moliyalaştiriş va logistika jarayonlarining özaro aloqadorligi hisobga olindi.

Ikkinçidan, statistik tahlil usuli yordamida Özbekiston Respublikasining taşqi savdo aylanmasi, eksport va import hajmlari böyiça rasmiy ma'lumotlar örganildi. Statistik körsatkiçlar taşqi savdo faoliyatining rivojlaniş tendensiyalarini aniqlaş imkonini berdi.

Uçinçidan, taqqoslaş usuli orqali eksport va import operatsiyalarining korxonalar faoliyatiga körsatadigan ta'siri, ularning iqtisodiy afzalliklari va mavjud çeklovlari özaro soliştirildi.

Törtinçidan, iqtisodiy-mantiqiy tahlil usuli yordamida taşqi iqtisodiy faoliyatda yuzaga keladigan muammolar, jumladan, transport xarajatlari, valyuta kurslari özgarişi, xalqaro raqobat va bojxona jarayonlari bilan boğliq masalalar örganildi.

Beşinçidan, umumlaştiriş usuli orqali olingan natijalar asosida eksport-import operatsiyalarini takomillaştirişga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar şakllantirildi.

Taşqi savdo körsatkiçlarini baholaşda quyidagi iqtisodiy formulalardan foydalaniş mumkin.

1. Taşqi savdo aylanmasi:

TSA = E + I

Bu yerda:

TSA — taşqi savdo aylanmasi;

E — eksport hajmi;

I — import hajmi.

2. Taşqi savdo balansi:

TB = E – I

Bu yerda TB eksport va import örtasidagi farqni ifodalaydi.

3. Eksportning importni qoplaş darajasi:

EKD = (E / I) × 100%

Uşbu körsatkiç eksport tuşumlari import xarajatlarini qay darajada qoplayotganini ifodalaydi.

4. Eksport ösiş sur'ati:

EOS = (E_1 / E_0) × 100%

Bu yerda:

E_1 — joriy davrdagi eksport hajmi,

E_0 — oldingi davrdagi eksport hajmi.

Mazkur körsatkiçlar korxona yoki mamlakat miqyosida taşqi savdo faoliyatining rivojlanişini baholaşda qöllanilişi mumkin.

TADQIQOT NATIJALARI

Eksport va import operatsiyalari taşqi iqtisodiy faoliyatning asosiy yönalişlari hisoblanadi. Ular mamlakatlar va korxonalar örtasida tovarlar, xizmatlar, texnologiyalar hamda boşqa iqtisodiy resurslar almaşinuvini ta'minlaydi.

Eksport — mamlakat hududida işlab çiqarilgan tovarlar va xizmatlarning xorijiy davlatlarga sotilişi va olib çiqilişidir. Eksport faoliyati korxonalarga öz mahsulotlarini kengroq bozorlarda sotiş, işlab çiqariş quvvatlaridan samarali foydalaniş va daromad manbalarini diversifikatsiya qiliş imkonini beradi.

Import esa xorijiy davlatlardan tovarlar va xizmatlarni sotib oliş hamda mamlakat hududiga olib kiriş jarayonidir. Import korxonalarni zarur xomaşyo, ehtiyot qismlar, texnologik uskunalar va boşqa resurslar bilan ta'minlaşda muhim ahamiyatga ega.

Özbekiston Respublikasida taşqi savdo faoliyatining rivojlaniş tendensiyalari. Özbekistonning taşqi savdo faoliyati sönggi yillarda sezilarli darajada kengayib bormoqda. Mamlakatning xalqaro savdo aloqalari rivojlanişi natijasida korxonalar uçun yangi eksport bozorlari oçilmoqda, import imkoniyatlari kengaymoqda va xorijiy hamkorlar bilan iqtisodiy aloqalar mustahkamlanmoqda.

Milliy statistika qömitasi ma'lumotlariga köra, 2025-yilda Özbekistonning taşqi savdo aylanmasi 81,2 milliard AQŞ dollarini taşkil etgan. Uşbu körsatkiç 2024-yilga nisbatan 20,7 foizga oşgan.

2026-yilning yanvar–avgust oylarida taşqi savdo aylanmasi 57,4 milliard AQŞ dollariga yetgan.

Eksport operatsiyalarining mamlakatimiz korxonalari rivojlanişidagi örni. Eksport operatsiyalari mamlakatimiz korxonalarining iqtisodiy rivojlanişida strategik ahamiyatga ega. Xorijiy bozorlarga çiqiş orqali korxonalar mahsulot işlab çiqariş hajmini oşiradi, yangi iste'molçilarni jalb qiladi va xalqaro hamkorlikni rivojlantiradi.

Özbekistonning eksport salohiyatida sanoat, qişloq xöjaligi, töqimaçilik, oziq-ovqat mahsulotlari, kimyo sanoati va xizmatlar sohasi muhim örin egallaydi.

Sanoat korxonalari tomonidan tayyor mahsulotlarni eksport qiliş işlab çiqarişning texnologik rivojlanişiga yordam beradi. Masalan, avtomobilsozlik, elektrotexnika, töqimaçilik va quriliş materiallari işlab çiqaruvçi

korxonalar xorijiy bozorlarda öz mahsulotlarini sotiş orqali işlab çiqariş kölamini kengaytirişi mumkin.

Qişloq xöjaligi korxonalari uçun eksport meva-sabzavot mahsulotlarini xalqaro bozorlarga yetkazib beriş va mahsulotlarni qayta işlaş darajasini oşiriş imkonini beradi. Xomaşyo sifatida sotiladigan mahsulotlarni qayta işlangan holda eksport qiliş korxonalar daromadining köpayişiga xizmat qiladi.

Eksport-import operatsiyalarini amalga oşirişda mavjud muammolar. Özbekiston korxonalarida eksport-import operatsiyalarini rivojlantiriş uçun muayyan iqtisodiy imkoniyatlar mavjud bölişiga qaramasdan, uşbu jarayonda bir qator muammolar ham uçraydi.

Birinçi muammo — xalqaro bozordagi kuçli raqobat. Bugungi kunda jahon bozorida turli mamlakatlarning işlab çiqaruvçilari öz mahsulotlarini taklif qilmoqda.

Ikkinçi muammo — transport va logistika xarajatlarining yuqoriligi. Özbekistonning geografik joylaşuvi, ya'ni dengiz portlariga bevosita çiqiş imkoniyatiga ega emasligi xalqaro yuk taşiş jarayonlarini murakkablaştirişi mumkin.

Uçinçi muammo — valyuta kurslarining özgarişi. Eksport-import şartnomalarining aksariyati xorijiy valyutada tuziladi. Valyuta kursidagi özgarişlar import mahsulotlarining tannarxiga, eksport tuşumlarining milliy valyutadagi qiymatiga va korxonaning moliyaviy natijalariga ta'sir körsatadi.

Törtinçi muammo — xalqaro standartlar va sertifikatlaştiriş talablari. Ayrim xorijiy bozorlarga mahsulot olib çiqiş uçun maxsus sifat sertifikatlari, texnik reglamentlar, sanitariya va ekologik talablarni bajariş talab etiladi.

Beşinçi muammo — taşqi bozorlar töğrisidagi axborotning yetarli emasligi. Korxonalar xorijiy bozorlardagi talab, iste'molçilar ehtiyojlari, raqobatçilar narxlari va savdo şartlari haqida töliq ma'lumotga ega bölmasligi mumkin.

Oltinçi muammo — importga yuqori darajada boğliqlik. Ayrim korxonalar işlab çiqariş uçun zarur bölgan xomaşyo, ehtiyot qismlar va texnologiyalarni xorijdan xarid qiladi.

Yettinçi muammo — moliyalaştiriş imkoniyatlarining çeklanganligi. Eksport operatsiyalarini taşkil etiş, mahsulot işlab çiqariş, sertifikatlaştiriş va transport xizmatlarini moliyalaştiriş uçun muayyan mablağ talab etiladi.

1. Tayyor mahsulotlar eksportini kengaytiriş. Özbekiston korxonalari eksport tarkibida xomaşyo mahsulotlari bilan bir qatorda qayta işlangan va yuqori qöşilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar uluşini oşirişi zarur. Buning uçun işlab çiqariş korxonalarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etiş, mahsulot sifatini yaxşilaş va qayta işlaş sanoatini rivojlantiriş muhim hisoblanadi.

2. Eksport bozorlarini diversifikatsiya qiliş. Korxonalar faqat bitta yoki bir neçta an'anaviy bozorlar bilan çeklanib qolmasdan, yangi geografik yönalişlarni örganişi lozim. Bunda Osiyo, Yevropa, Yaqin Şarq va boşqa hududlardagi istiqbolli bozorlarni tahlil qiliş muhimdir.

3. Mahalliylaştiriş jarayonlarini rivojlantiriş. Import örnini bosuvçi mahsulotlarni mahalliy korxonalarda işlab çiqariş taşqi yetkazib beruvçilarga boğliqlikni kamaytiradi. Buning uçun içki işlab çiqariş imkoniyatlarini örganiş, mahalliy xomaşyo resurslaridan samarali foydalaniş va sanoat kooperatsiyasini rivojlantiriş lozim.

4. Zamonaviy logistika tizimini şakllantiriş. Eksport-import operatsiyalarida logistika xarajatlarini kamaytiriş korxonalarning raqobatbardoşligini oşiradi. Bunda transport yönalişlarini optimallaştiriş, ombor infratuzilmasini rivojlantiriş, raqamli kuzatuv tizimlaridan foydalaniş va xalqaro logistika kompaniyalari bilan hamkorlik qiliş muhim ahamiyatga ega.

5. Xalqaro standartlar asosida mahsulot işlab çiqariş. Korxonalar xalqaro sifat standartlarini joriy etişi, mahsulot xavfsizligi va ekologik talablarga rioya qilişi zarur. Bu xorijiy iste'molçilarning işonçini oşiradi hamda yangi bozorlarga çiqiş imkoniyatini kengaytiradi.

6. Raqamli texnologiyalardan foydalaniş. Elektron savdo platformalari, raqamli marketing, elektron hujjat aylanişi va avtomatlaştirilgan hisob-kitob tizimlaridan foydalaniş eksport-import jarayonlarini tezlaştiradi. Raqamlaştiriş orqali korxonalar xorijiy xaridorlar bilan töğridan-töğri aloqa örnatişi va savdo xarajatlarini kamaytirişi mumkin.

7. Eksportni moliyaviy qöllab-quvvatlaş. Eksport bilan şuğullanuvçi korxonalarning moliyalaştiriş imkoniyatlarini kengaytiriş, savdo kreditlari, suğurta mexanizmlari va boşqa qonuniy moliyaviy vositalardan foydalaniş imkoniyatlarini yaxşilaş zarur.

Eksport-import operatsiyalarining iqtisodiy samaradorligini oşiriş böyiça takliflar. Tadqiqot natijalaridan kelib çiqib, mamlakatimiz korxonalarida eksport-import operatsiyalarining samaradorligini oşiriş uçun quyidagi takliflarni ilgari suriş mumkin.

Birinçidan, har bir korxonada taşqi iqtisodiy faoliyat böyiça aniq strategiya işlab çiqilişi lozim. Uşbu strategiyada eksport bozorlari, mahsulot turlari, narx siyosati, logistika xarajatlari va moliyaviy natijalar belgilanişi kerak.

Ikkinçidan, kiçik va örta biznes korxonalarining eksport faoliyatiga kirib borişini yengillaştiriş zarur. Bunda ularga xalqaro marketing, mahsulot sertifikatlaştiriş, bojxona tartib-taomillari va taşqi savdo şartnomalarini tuziş böyiça amaliy kömak körsatiş muhimdir.

Uçinçidan, korxonalarda import xarajatlarini muntazam tahlil qiliş tizimini yölga qöyiş lozim. Import

qilinayotgan mahsulotlarni mahalliy işlab çiqaruvçilar takliflari bilan taqqoslaş, sifat va narx böyiça samarali variantlarni tanlaş zarur.

Törtinçidan, eksport-import faoliyatida şartnomaviy intizomni mustahkamlaş kerak. Xorijiy hamkorlar bilan tuziladigan şartnomalarda mahsulot sifati, yetkazib beriş muddati, tölov tartibi, tomonlarning javobgarligi va nizolarni hal etiş mexanizmlari aniq belgilanişi lozim.

Beşinçidan, eksport-import operatsiyalarida xavflarni boşqariş tizimini takomillaştiriş kerak. Valyuta, transport, yetkazib beriş va tölov xavflarini oldindan baholaş korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlaşga yordam beradi.

Oltinçidan, korxonalarda malakali taşqi iqtisodiy faoliyat mutaxassislarini tayyorlaş va ularning kasbiy bilimlarini muntazam oşirib boriş lozim. Çunki xalqaro savdo qoidalari, bojxona talablari va hisob-kitob mexanizmlarini yaxşi biliş eksport-import operatsiyalarining samarali taşkil etilişida muhim örin tutadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ötkazilgan tadqiqot natijalari şuni körsatadiki, eksport-import operatsiyalari mamlakatimiz korxonalarining iqtisodiy faoliyatida muhim örin tutadi. Uşbu operatsiyalar işlab çiqariş jarayonini zarur resurslar bilan ta'minlaş, mahsulotlarni xalqaro bozorlarda sotiş, korxonalar daromadini oşiriş va xalqaro iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirişga xizmat qiladi.

Eksport operatsiyalari korxonalarga içki bozor imkoniyatlaridan taşqariga çiqiş, yangi xaridorlarni jalb qiliş va qöşimça daromad manbalarini şakllantiriş imkonini beradi. Import operatsiyalari esa işlab çiqariş uçun zarur bölgan zamonaviy texnologiyalar, xomaşyo va uskunalarni jalb etiş orqali korxonalar faoliyatining uzluksizligini ta'minlaydi.

Tadqiqot davomida Özbekiston taşqi savdo körsatkiçlarining ösib borayotgani aniqlandi. 2025-yilda taşqi savdo aylanmasining 81,2 milliard AQŞ dollariga yetgani mamlakatning xalqaro savdo munosabatlari kengayib borayotganini körsatadi. Şu bilan birga, import hajmining eksportdan yuqori bölişi milliy işlab çiqariş salohiyatini yanada rivojlantiriş va eksport tarkibini takomillaştiriş zarurligini körsatadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi xulosalar va takliflar işlab çiqildi:

1. Mamlakatimiz korxonalarida eksport faoliyatini kengaytiriş va yuqori qöşilgan qiymatga ega tayyor mahsulotlar işlab çiqarişga ustuvor ahamiyat beriş lozim.

2. Eksport qilinayotgan mahsulotlarning sifatini xalqaro standartlarga moslaştiriş orqali xorijiy bozorlardagi raqobatbardoşlikni oşiriş zarur.

3. Import örnini bosuvçi mahsulotlar işlab çiqarişni rivojlantiriş orqali ayrim mahsulot va xomaşyolar böyiça taşqi yetkazib beruvçilarga qaramlikni kamaytiriş maqsadga muvofiq.

4. Transport-logistika tizimini takomillaştiriş, muqobil transport yönalişlarini rivojlantiriş va taşiş xarajatlarini kamaytiriş kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasi. Özbekiston Respublikasining 2025-yildagi taşqi savdo aylanmasi böyiça ma'lumotlari. 22.01.2026.

2. Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasi. Özbekistonning taşqi savdo aylanmasi 8 oyda 57,4 mlrd dollarga yetdi. 02.10.2026.

3. Özbekiston Respublikasining 2000-yil 26-maydagi "Taşqi iqtisodiy faoliyat töğrisida" 77-II-son-son Qonuni. https://lex.uz/docs/-67345

4. Özbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi. https://lex.uz/docs/-2876354

5. Özbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. https://lex.uz/docs/-4674902

6. Krugman P. R., Obstfeld M., Melitz M. J. International Economics: Theory and Policy. Pearson Education.

7. Carbaugh R. J. International Economics. Cengage Learning.

8. World Trade Organization. World Trade Statistical Review. WTO.

9. World Bank. World Development Indicators. World Bank.

10. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Trade and Development Report. United Nations.

11. Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasi rasmiy sayti: https://stat.uz

12. Özbekiston Respublikasi Qonunçilik ma'lumotlari milliy bazasi: https://lex.uz

13. Jahon savdo taşkiloti rasmiy sayti: https://www.wto.org

14. Jahon banki rasmiy sayti: https://www.worldbank.org

15. BMTning Savdo va taraqqiyot böyiça konferensiyasi rasmiy sayti: https://unctad.org

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal

t.me/yait_2100